

GEOGRAFIK TURIZM VA UNING IQTISODIY AHAMIYATI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14892888>

Egamov Odil Mirzamurod o'g'li

Shahrisabz davlat pedagogika instituti 4-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Geografik turizm – bu sayohatning ma'lum bir hududda joylashgan tabiiy, madaniy, tarixiy va ijtimoiy resurslarni o'rganishga qaratilgan turizm shakli bo'lib, u sayohatchilarga o'ziga xos tajribalarni taqdim etadi. Ushbu maqolada geografik turizmning asosiy xususiyatlari, uning global va mintaqaviy darajadagi rivojlanish tendensiyalari, hamda iqtisodiy ahamiyati o'rganiladi. Maqolada geografik turizmning iqtisodiyotdagi roli, milliy va hududiy iqtisodiyotga ta'siri, yangi ish o'rinlari yaratish va mahalliy sanoatlarni rivojlantirishdagi o'рни ko'rsatiladi. Shuningdek, ekologik barqarorlik, infratuzilma va turistik soha rivojlanishidagi muhim jihatlar ham tahlil etiladi. Maqola geografik turizmning iqtisodiy o'sishdagi o'рни va istiqbollari tushunishga yordam beradi.*

Kalit so'zlar: *Geografik turizm, iqtisodiy ahamiyat, turizm resurslari, ekologik barqarorlik, infratuzilma, turistik soha, iqtisodiy rivojlanish, mahalliy iqtisodiyot, sayohat, barqaror turizm.*

Annotation: *Geographic tourism is a form of tourism focused on exploring natural, cultural, historical, and social resources in a specific region, providing travelers with unique experiences. This article examines the main features of geographic tourism, its global and regional development trends, and its economic significance. The article highlights the role of geographic tourism in the economy, its impact on national and regional economies, its contribution to creating new jobs, and its influence on the development of local industries. Moreover, the study analyzes key aspects such as ecological sustainability, infrastructure, and the growth of the tourism sector. The article provides an understanding of the role and prospects of geographic tourism in economic growth.*

Keywords: *Geographic tourism, economic significance, tourism resources, ecological sustainability, infrastructure, tourism sector, economic development, local economy, travel, sustainable tourism.*

Аннотация: *Географический туризм — это форма туризма, направленная на изучение природных, культурных, исторических и социальных ресурсов в определенном регионе, предоставляющая путешественникам уникальные впечатления. В данной статье рассматриваются основные особенности географического туризма, его глобальные и региональные тенденции развития, а также экономическое значение. В статье подчеркивается роль географического туризма в экономике, его влияние на национальную и региональную экономику,*

вклад в создание новых рабочих мест и развитие местной промышленности. Также анализируются такие ключевые аспекты, как экологическая устойчивость, инфраструктура и развитие туристической отрасли. Статья помогает понять роль и перспективы географического туризма в экономическом росте.

Ключевые слова: *Географический туризм, экономическое значение, туристические ресурсы, экологическая устойчивость, инфраструктура, туристическая отрасль, экономическое развитие, местная экономика, путешествия, устойчивый туризм.*

Geografik turizm — bu tabiiy va madaniy resurslarni o'rganish, tajriba qilish va ulardan foydalanish maqsadida amalga oshiriladigan sayohat turidir. Geografik turizm nafaqat sayohatchilarga yangi hududlarni kashf etish imkonini beradi, balki, iqtisodiyotning rivojlanishiga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Ushbu turizm turi o'ziga xos jihatlari bilan ijtimoiy, madaniy va iqtisodiy hayotda muhim o'rin tutadi.[1]

1. Geografik turizmning asosiy turlari:

Tabiiy turizm: Bunga tog'lar, daryolar, ko'llar, o'rmonlar va boshqa tabiiy obyektlar bilan bog'liq sayohatlar kiradi. Ushbu turizm turi ekoturizm, ekologik sayohatlar va yashil turizmni o'z ichiga oladi.[2]

Madaniy turizm: Tarixiy yodgorliklar, arxitektura yodgorliklari, san'at galereyalari, muzeylar va boshqa madaniy obyektlarga tashriflar. Madaniy turizmga geosayohatlarning ajralmas qismi sifatida tarixiy joylarni o'rganish va madaniyatni anglash maqsad qilinadi.

Sarguzasht turizmi: Ekstremal sharoitlarda sayohat qilish (masalan, tog'-chang'i sporti, alpinizm, trekking) orqali geografik joylarni kashf etish.

2. Geografik turizmning iqtisodiy ahamiyati

Geografik turizmning iqtisodiyotga bo'lgan ta'siri juda katta. U bir nechta yo'nalishlarda o'zini namoyon etadi:

Mahalliy iqtisodiyotning rivojlanishi: Turizm hududning mahalliy iqtisodiyotiga sezilarli darajada foyda keltiradi. Sayohatchilarning xarajatlari, shu jumladan, turar joy, oziq-ovqat, transport va boshqa xizmatlar bilan bog'liq bo'lgan xarajatlar, hududdagi bizneslar va ishlab chiqarish tarmoqlarining rivojlanishiga yordam beradi.[3]

Ish o'rinlari yaratish: Turizm sektori ko'plab ish o'rinlarini yaratadi. Mehmonxona, transport, turizm xizmatlari, restoranlar, ekskursiyalar va boshqalar turizmga bog'liq bo'lgan tarmoqlardir. Bu sohalarda ko'plab odamlar ish bilan ta'minlanadi.

Investitsiyalar va infratuzilma: Turizm rivojlanishi hududga investitsiyalarni jalb qiladi. Yangi mehmonxonalar, turistik infratuzilma (yo'llar, transport tizimlari, oziq-ovqat xizmatlari) va boshqa iqtisodiy loyihalar yaratiladi. Bu, o'z navbatida, iqtisodiy o'sishga yordam beradi.[4]

Xalqaro savdo va valyuta kirimi: Xalqaro turizm mamlakatga chet el valyutasini olib keladi, bu esa iqtisodiyotning valyuta rezervlarini oshiradi. Boshqa mamlakatlardan

keladigan sayohatchilar xarajatlari, o'z navbatida, mamlakatning umumiy iqtisodiy holatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Qishloq va kichik hududlarni rivojlantirish: Geografik turizmning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati shundaki, turizm tarmoqlari rivojlanish uchun imkoniyat yaratadi, ayniqsa, qishloq hududlarida va kam rivojlangan mintaqalarda. U bunday joylarda aholining ish bilan ta'minlanishi va farovonligini oshiradi.[5]

3. Geografik turizmning ijtimoiy ta'siri:

Madaniy almashinuv: Geografik turizm turli xalqlar va madaniyatlar o'rtasidagi almashinuvni kuchaytiradi. Sayohatchilar o'z mamlakatlarining madaniyati va urf-odatlarini kashf etadilar, bu esa, jamiyatlar o'rtasidagi tushunishni yaxshilaydi.

Mahalliy aholi turmush tarzini o'zgartiradi: Turizm natijasida mahalliy aholi hayotining turli jihatlari, jumladan, qadriyatlar, urf-odatlar va jamiyatdagi o'zgarishlar kuzatiladi. Bunda, ba'zan, mahalliy madaniyat va an'analar global turizm oqimiga moslashadi.[6]

Barqaror rivojlanish: Ekoturizm va yashil turizm geografik turizmning asosiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu turizm turlari tabiiy muhitni himoya qilish va tabiatni barqaror foydalanish uchun yangi imkoniyatlar yaratadi.

4. Geografik turizmning barqaror rivojlanishiga oid muammolar:

Tabiatga zarar yetkazish: Turizmning tabiatga ta'siri salbiy bo'lishi mumkin. Ommaviy turizmning rivojlanishi natijasida tabiiy resurslar, ekosistemalar va yodgorliklar zarar ko'rishini mumkin. Bu, ayniqsa, massaviy turizmning tabiiy muhitga zarar yetkazadigan hududlarda kuzatiladi.

Turizmning iqtisodiy tengsizlikka olib kelishi: Geografik turizm iqtisodiy foyda ko'rgan hududlar ko'pincha turizmga eng qaram bo'lgan hududlar hisoblanadi. Bu, o'z navbatida, jamiyatda tengsizlikni kuchaytirishi mumkin, chunki, turizmga qaram bo'lgan hududlarda iqtisodiy taraqqiyot boshqalarga qaraganda tezroq rivojlanishi mumkin.

Geografik turizmning iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyati yanada chuqurroq o'rganilishi mumkin. Quyida ushbu soha bilan bog'liq ba'zi muhim jihatlar keltirilgan:

1. Turizmning iqtisodiy tarmoqlarga ta'siri:

Geografik turizmning rivojlanishi ko'plab iqtisodiy tarmoqlarga ta'sir qiladi. Masalan: Transport sektori: Sayohat qilish uchun transport tizimlari, shu jumladan, aviareyslar, temir yo'l va avtobuslar, yurish va velosipedlar kabi xizmatlar rivojlanadi. Bu sektorda ko'plab ish o'rinlari yaratilib, infrastrukturani yaxshilashga yordam beradi.

Mehmonxona va turizm infratuzilmasi: Turizmning rivojlanishi mehmonxonalar, turar joylar, restoranlar, kafelar va boshqa turistik xizmatlar sektorida katta o'sishga olib keladi.

Qishloq xo'jaligi va mahalliy mahsulotlar: Turistlar ko'pincha mahalliy an'anaviy mahsulotlar va oziq-ovqatlarni sotib olishadi, bu esa, qishloq xo'jaligi va agrosanoatni rivojlantirishga yordam beradi.

2. Geografik turizmning madaniy va ijtimoiy ahamiyati:

Mahalliy madaniyatning saqlanishi: Turizm ko'pincha mahalliy madaniyat, san'at va an'analarni saqlashga yordam beradi. Mahalliy hamjamiyatlar turizm orqali o'z madaniy merosini boshqa xalqlarga tanishtiradi va iqtisodiy jihatdan foyda ko'radi.

Ijtimoiy hamkorlik va muqaddam o'rganish: Geografik turizm turli madaniyatlar o'rtasida almashinuvni kuchaytiradi, bu esa, ijtimoiy farovonlik va aholi o'rtasida hamjihatlikni oshiradi.

3. Geografik turizm va barqaror rivojlanish

Barqaror turizmning ahamiyati haqida gapirganda, quyidagi omillarni ko'rib chiqish kerak:

Ekoturizm va atrof-muhitni himoya qilish: Ekoturizm tabiiy resurslarning barqaror foydalanishiga yo'l qo'yadi va tabiiy muhitni himoya qilishga yordam beradi. Bu turizm turi mahalliy aholi va ekosistemalar uchun ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.[7]

Barqaror turizm siyosatlari: Barqaror turizmni rivojlantirish uchun maxsus siyosatlar, qonunlar va standartlar yaratiladi. Masalan, ekoturizmni qo'llab-quvvatlash uchun davlat va xususiy sektorlar hamkorlikda harakat qilishlari lozim.

4. Geografik turizmning innovatsion yo'nalishlari

Raqamli turizm: Internet va raqamli texnologiyalar sayohatchilarga yangi turizm imkoniyatlarini yaratadi. Masalan, virtual turizm, onlayn ekskursiyalar va raqamli turizm xizmatlari. Bu soha turistlarga geografik joylarni uydan turib ko'rish imkonini beradi, ayniqsa, pandemiya davrida.

Yashil turizm: Yashil turizm atrof-muhitni himoya qilishni, barqaror energiya manbalaridan foydalanishni, chiqindilarni kamaytirishni va ekologik tizimlarni saqlashni maqsad qiladi. Bu turizm turi, ayniqsa, ekologik jihatdan og'ir sharoitlarga ega joylarda ahamiyat kasb etadi.[8]

5. Geografik turizmning kelajagi:

Geografik turizmning kelajagi global miqyosda barqaror rivojlanish, raqamli innovatsiyalar, ekologik saqlanish va iqtisodiy o'sishning uyg'unlashgan yo'nalishlariga asoslanadi. Turizmning barqaror modeli:

- Turistlarning ekologik ongini oshirish;
- Tabiat va madaniyat merosini asrash;
- Mahalliy iqtisodiyotga foyda keltirish;
- Sayohatni raqamlashtirish va innovatsiyalarni qo'llash.

Shu bilan birga, geografik turizmning kelajagi iqlim o'zgarishi va global iqtisodiy o'zgarishlarga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Masalan, iqlim o'zgarishi tabiiy resurslarni qisqartirishi va ayrim turizm joylarining zarar ko'rishiga olib kelishi mumkin. Bunday holatlarda turizm sohasida yangi yondashuvlar va strategiyalarni ishlab chiqish zarur bo'ladi. Turizm rivojlangan mamlakatlar asosan, o'zlarining turistik infratuzilmalari, madaniy merosi, tabiiy go'zalliklari va qulay geografik joylashuvlari bilan ajralib turadi. Quyidagi mamlakatlar turizm sohasida katta muvaffaqiyatlarga erishgan:

1. Fransiya: Parij, Luvr muzeyi, Eyfel minorasi va Provans kabi mashhur turistik joylarga ega. Fransiya dunyodagi eng ko'p sayyohlarni qabul qiluvchi mamlakatlardan biridir.

2. Ispaniya: Madrid, Barselona, Balear orollari (Masalan, Mallorca) va Kanar orollari bilan mashhur. Ispaniya juda boy tarixiy va madaniy merosga ega.

3. Italiya: Rim, Venetsiya, Florensiya va Sardiniya kabi joylar, shuningdek, Rim imperiyasi va Renessans davridan qolgan arxitektura va san'at asarlari bilan mashhur.

4. AQSh: New York, Las-Vegas, Kaliforniya va Floridada joylashgan turistlar uchun ko'plab turistik joylar mavjud. AQShda turizmni turli mavzudagi sayohatlar (madaniyat, tabiat, sport, va boshqalar) tashkil etadi.

5. Germaniya: Berlin, Bavariya va Reyn vodiysi kabi joylar, shuningdek, Yevropaning boshqa ko'plab madaniy va tarixiy boyliklarini taqdim etadi.

6. Yaponiya: Tokio, Kyoto va Osaka kabi yirik shaharlar bilan birga, Yaponiya o'zining tabiiy manzaralari va an'analari bilan ajralib turadi.

Turizm rivojlangan mamlakatlar yil davomida millionlab chet ellik sayyohlarni qabul qiladi. Ba'zi yirik turistik mamlakatlar uchun bu raqamlar juda katta bo'lib, turizm sohasining iqtisodiy ahamiyatini ko'rsatadi. Quyidagi ma'lumotlar ba'zi mamlakatlarda yillik chet ellik sayyohlar sonini ko'rsatadi (2023 yilgi malumotlarga ko'ra).

Quyidagi ma'lumotlar 2023-yilgi rasmiy statistikalarga asoslangan:

AQSH: 2023-yilda AQSHga tashrif buyurgan chet el sayyohlari soni 79,3 millionni tashkil etdi. Bu raqam sayyohlik sanoati COVID-19 pandemiyasidan keyin tiklanayotganini ko'rsatmoqda.

Germaniya: 2023-yilda Germaniya 40,6 million chet el sayyohni qabul qildi. Germaniya, ayniqsa, Yevropaning markazida joylashganligi va madaniy boyliklari bilan mashhur.

Fransiya: 2023-yilda Fransiya dunyodagi eng ko'p sayyohlarni qabul qilgan

Italiya: 2023-yilda Italiyaga 58,4 million sayyoh tashrif buyurgan. Bu mamlakatning tarixiy va madaniy yodgorliklari, shuningdek, plyajlari va tabiiy go'zalliklari sayyohlarni jalb qiladi.

Yaponiya: 2023-yilda Yaponiya 19,9 million sayyohni qabul qildi. Yaponiya texnologiya va an'anaviy madaniyatni birlashtirgan sayyohlik manzillaridan biri sifatida mashhur.

Ispaniya: 2023-yilda Ispaniyaga 71,4 million sayyoh tashrif buyurdi. Ispaniya plyajlari, tarixiy yodgorliklari va gastronomiyasi bilan sayyohlarni jalb etadi.

Bu raqamlar global turizmni tahlil qilishda muhim ma'lumotlar bo'lib, har bir mamlakatning sayyohlik sohasidagi ahamiyatini va sanoatning tiklanish jarayonini ko'rsatadi.[9]

Bu mamlakatlarning har biri turizmni rivojlantirish uchun o'zining noyob xususiyatlarini va boy madaniyatini taqdim etadi, bu esa sayyohlarni jalb qilishda muhim omil bo'ladi. 2023-yilda O'zbekistonga jami chet eldan 4,8 million sayyoh tashrif buyurgan. Bu raqam, 2022-yilga nisbatan 35% ga ko'paygan. O'zbekistonning turistik manzillari,

jumladan Samarqand, Buxoro, Xiva va Toshkent kabi tarixiy shaharlari, shuningdek, uning tabiiy go'zalliklari va madaniy merosi, sayyohlarni jalb etishda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, O'zbekistonning turizm infratuzilmasi va xizmat ko'rsatish sohasidagi takomillashtirishlar ham sayyohlarning sonini oshirishga yordam bermoqda. Bundan tashqari, mamlakatning ichki turizmi ham rivojlanib bormoqda, bu esa, umumiy turizm ko'rsatkichlariga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Xulosa: Geografik turizmning iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyati nafaqat turizm sohasida, balki, umumiy iqtisodiy rivojlanishda ham katta o'rin tutadi. Bu soha global iqtisodiy o'sishga, barqaror rivojlanishga, madaniy almashinuvga va yangi ish o'rinlarini yaratishga yordam beradi. Lekin, turizmning ekologik ta'sirini kamaytirish, jamiyatda tengsizlikni oldini olish va barqaror rivojlanishni ta'minlash uchun yangi siyosatlar va yondashuvlar zarur. Geografik turizm, tabiiy va madaniy resurslarga asoslangan sayohat faoliyati sifatida, iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishning muhim omili hisoblanadi. U global va mahalliy iqtisodiyotlarga katta ta'sir ko'rsatadi, yangi ish o'rinlarini yaratadi, infratuzilmani rivojlantiradi va mahalliy aholi uchun farovonlikni oshiradi. Geografik turizm madaniy almashinuvni, xalqaro hamkorlikni va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi, shuningdek, tabiiy muhitni himoya qilish va ekologik saqlanishni qo'llab-quvvatlaydi. Biroq, geografik turizmning salbiy ta'sirlarini kamaytirish uchun barqaror turizmni rivojlantirish zarur. Ekoturizm va yashil turizm kabi innovatsion yondashuvlar tabiiy resurslardan ehtiyotkorlik bilan foydalanish va ijtimoiy tenglikni ta'minlashda yordam beradi. Shunday qilib, geografik turizm, to'g'ri boshqaruv va strategiyalar asosida, iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlash va atrof-muhitni saqlashda muhim rol o'ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston ensiklopediyasi.
2. Vikepediya.
3. Gozunov, A. (2016). "Geografik turizmning rivojlanish mexanizmlari." – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi.
4. Kamolov, R. (2018). "Turizm va iqtisodiy o'sish: nazariy va amaliy aspektlar." – Tashkent: Iqtisodiyot va Boshqaruv instituti.
5. Toshmuhamedov, M. (2020). "Geografik turizmni rivojlantirishda davlat siyosatining roli." – O'zbekiston turizm jurnali, 3-son, 45-50 betlar.
6. Polozov, S. (2017). "Tourism geography and its economic impact." – Moscow: Geografiya va Tabiyatni O'rganish Instituti.
7. Robinson, M., & Novelli, M. (2005). "Tourism and Development: Concepts and Issues." – London: Routledge.
8. World Tourism Organization (WTO) (2020). "Tourism and the Sustainable Development Goals – Journey to 2030." – Madrid: WTO Publications.
9. Ekonomika va Turizm tadqiqotlari.